

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Tria dicendi genera. cap. 10.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

nem Dominicam, & salutationem Angelicam, aut aliam pre-
cationem Deo offerant ad impetrandam contritionem, vel
emendationem certi alicuius vitij, vel aliud huiusmodi pro ar-
gumenti tractati ratione. Si quando videas commotos audi-
torum animos & tibi quoque feruor adsit, poteris absoluta
concione, & ea quæ additur precatiuncula, pauca ad hunc
modum verba subiungere. Eia fratres quisque apud se statuat
mortem potius subire quàm deinceps Deum offendere, vel quis-
que in corde scribat illud, malo mori quàm peccare.

E L O Q V V T I O

Tria dicendi genera, & eorum exempla sacra. Cap. X.

Quamuis plura alij dicendi genera enumerent, tamen ad
tria optimè reuocari, non solum Ciceronis, sed etiam D.
Augustini sententia est. Quæ verò alij præter hæc vocant gene-
ra dicendi, ea nos virtutes orationis dicimus, quales sunt per-
spicuitas, grauitas, vehementia, simplicitas, vrbalitas, & alia.
Sunt autem hæc tria genera, Submissum, Temperatum, & Gran-
de. Quamuis autem Christiani Oratores ex suggestu fermè nõ
nisi magna proponant, cum ea tractent quæ grauissima Dei My-
stera continent, & ad æternam salutem consequendam refe-
runtur, vel interitum animæ in totam æternitatem cauendum;
tamen non omnia grauitè sunt dicenda, sed cum docendus est
Auditor, submissum dicendi genus locum habet, temperato
vtendum cum aliquid laudamus, vel vituperamus: cum verò
reluctantes mouere volumus tum demum grande adinuendū.
Hoc genere Augustinus feliciter se vsum dicit, cum ageret de
re ad speciem non magna, de aqua frigida pauperi ex charitate
danda: Nonne, inquit, accidit, vt cum de hac re loqueremur
ad Populum, & Deus adfuit, vt non incongruè diceremus, tã-
quam de illa aqua frigida quædam flamma surrexit, quæ etiam
frigida hominum pectora, ad misericordiæ opera faciendâ spe-
celestis mercedis accenderetur? De his tribus generibus ita
idem Augustinus sentit. Genus submissum acumen requirit, &
locum habet cum aliquid est docendum, & quæstio aliqua
soluenda occurrit: Moderatum magis ornamenta recipit in-
laudibus, & vituperationibus; sublime requirit motus, & suo
pondere plerunque voces premit, & lacrymas exprimit. Idem
alij docent. Sene. in Epist. sublimi, ait, genere vtendum esse,
cum

4. Doctr.
Christ.
c. 17.

Virtutes ora-
tionis plu-
res.

Genus gran-
de.

Lib. 4. de
Doctr. Chri-
stiana,
c. 19.

Loco citato
c. 23.

cum compellendus quis est, ubi verò non hoc agendum, ut velit, sed ut discat, ad submissiora verba veniendum est, facilius intrant, sed hærent, nec enim multis opus est, sed efficacibus, feminis modo spargenda sunt, quod quamvis exiguum sit, cum occupavit idoneum locum, vires suas explicat, idem facit ratio, non late patet si aspicias, in opere crescit: eadem, inquam, est præceptorum conditio, quæ femininum. Exemplum in triplici dicendi genere ponit Augustinus, ubi docet de vna eademque re magna, agi submissè, cum aliquid docetur, temperatè cum aliquid vituperatur seu laudatur, cum vero aliquid agendum est, & ad eos loquimur, qui hoc agere debent, nec tamen volunt, tunc ea quæ magna sunt, dicenda sunt granditer & ad flectendos animos congruenter, & subdit quid enim Deo ipso maius est? nunquid ideo non dicitur? aut qui docet unitatem Trinitatis debet nisi submissa disputatione agere, ut res ad dignoscendum difficilis, quantum datur possit intelligi? Numquid hic ornamenta, & non documenta quærentur? Porro cum laudatur Deus vel in se vel in suis operibus, quanta facies pulchra ac splendide dictionis oboritur in genere dicendi moderato? At si Deus non colatur, vel Dæmonia & creaturæ colantur, id verò, ut quàm impium sit, intelligant, atque ut ab hoc malo auertantur homines debet utique granditer dici. Apparent autem passim hæc dicendi genera in diuinis literis, & apud sanctos Patres horum sunt frequentissima exempla. D. Lucas. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ capit Iesus facere, & docere vsque in diem, & quæ sequuntur multa stylo demisso dicuntur, qui est historicis frequens, sic Paulus. Dicite mihi qui estis sub lege, legem non legistis? Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit, vnum de Ancilla, & vnum de libera, sed ille qui de Ancilla secundum carnem natus est; qui autem de libera per repromissionem, quæ sunt per allegoriam dicta, & rursus Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit & feminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus: hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo Ambr. cum agit de Spiritu sancto rem magnam tractat, ut nimirum Spiritum sanctum Patri & Filio æqualem demonstrat: submissio tamen dicendi genere vititur, quoniam res suscepta, non ornamenta verborum, aut ad flectendos animos commotiones affectuum, sed rerum documenta desiderat, Et in principio statim primi libri ponit signum Gedeonis offerentis hædum, & Christo applicat, utique

Exemplum in
triplici gene-
re ex Aug.
4. Doctr.
Chr. c. 19.

Exempla sub-
missæ oratio-
nis.

Act. 1.

Gal. 4.

Gal. 3.

Lib. 1. de
Spiritu sancto.

turque hoc subtili dicendi genere. Commotus, ait, oraculo Ge
 deon, cum audisset quod deficientibus licet populorum milli-
 bus, in vno viro Dominus plebem suam ab hostibus liberaret,
 obtulit hædum caprarum, cuius carnem secundum præceptum
 agni, & azima super petram posuit, quæ vt virgæ cacumen,
 quam Angelus Dei gerebat, contigit, de petra ignis erupit, at-
 que ita sacrificium quod offerebatur absumptum est, quo indi-
 cio declaratum videtur, quod petra illa typum habuerit corpo-
 ris Christi, quia scriptum est, bibebant de spirituali, consequen-
 ter eos petra, petra autem erat Christus, iam tunc igitur in my-
 stero declaratum est quia Dominus Iesus in carne sua totius
 mundi peccata, crucifixus aboleret, & quæ sequuntur. Cypr. *de*
 docens in calice ex traditione miscendam aquam vino, inter *Sacramē-*
 alia. Sic ait Admonitos autem nos scias, vt in calice offerendo *to calicis.*
 Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm
 quod pro nobis prior Dominus fecit, vt calix qui in commemo-
 rationem eius offertur, vino mixtus offeratur, & alia quæ in
 genere tenui & infimo sunt. Exemplum tēperatæ orationis do-
 cet Paul. seniore ne increpaueris, sed obsecra, vt patrem,
 iuuenes, vt fratres, anus vt matres, iuenculas vt sorores:
 & iterum obsecro vos, fratres per misericordiam Dei, vt exhi-
 beatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentē,
 rationabile obsequium vestrum, & totum quod sequitur cum
 aliquo ornamento dicitur. Rursus nox præcessit, dies appro-
 pinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarum. Et de filio Dei
 loquens, qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius
 portans omnia verbo virtutis, &c. Cui enim Angelorum dixit
 Deus, filius meus es tu &c. In Canticis hortus conclusus foror
 mea Sponsa, hortus conclusus, fons signatus &c. Et ecce tu
 pulchra es amica mea, oculi tui columbarum, & quæ sequun-
 tur. In eodem genere Cypr. Nunc, inquit, nobis ad virgines ser-
 mo est, quarum quo sublimior gloria est, maior est & cu-
 ra; flos est ille Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentū
 gratiæ spiritualis, lata indoles laudis & honoris, opus integrū
 atque incorruptum, Dei imago, respondens ad sanctimoniam
 Domini, illustrior portio gregis Christi. Ambr. proponit Ma-
 riam eis in hoc genere, Virgo erat non solum corpore, sed etiā
 mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum,
 corde humilis verbis grauis, animi prudens, loquendi parci-
 or, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum sed in præce pau-
 peris spem ponens; Et rursus: quando ista vel vultu læsit pa-
 rentes?

Exempla tē-
peratæ ora-
tionis.

1. Tim. 5.

Rom. 12.

Rom. 13.

Heb. 1.

cap. 24.

Lib. de ha-
bitu Vir.

De Virg.
lib. 2.

rentes? quando dissensit à propinquis? quando fastidiuit humilem? nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax) Idem Ambrosius loquens de piscibus. Non laborat in maximis Deus, non fastidit in minimis, nec doluit natura parturiens Delphinos, sicut nec doluit cum exiguos murices, cocleasque produceret. Numera si potes omnium piscium genera, seu minorum, seu maximorum, &cæt.]

Exempla grã diloqui generis. Exemplum grandiloqui generis apud Isa. Audite cæli, & auribus percipe terra Dominus loquutus est, filios enutriui, & exaltaui ipsi autem spreuerunt me, & subdit: Vx genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequã, filijs sceleratis &c. Et addit vsque quo percutiam vos vltra? Hier. obstupescite cæli super hoc & portæ eius &c. Duo mala fecit populus meus, & alia. Et Paul. ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In omnibus exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, & multa in hunc modum subiicit, postea: Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, & alia his similia. Et subdit: Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Eodem modo granditer agit cum, ait; Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, nã quos præsciuit & prædestinauit cõfor fieri imagini filij sui quos autem prædestinauit hos & vocauit, & iustificauit &c. Quid ergo dicemus adhæc? si Deus pro nobis & cum subdit; Quis nos separabit à charitate Christi tribulatio? angustia? an fames? an nuditas? In hoc genere grandis

Isa. c. 1. Cap. 2.

3. Cor. 6.

Rom. 8.

Serm. 1. de Inno.

Li. de habitu Virg.

Lib. 1. de Virg.

Augustinus loquitur de Innocentibus occisis. Nascente Domino ait luctus cepit non cælo, sed mundo, indicitur Matribus lamentatio grande martyrium crudele spectaculum &c. Cypr. contra mulieres quæ vultus, pigmentis colorant. Si quis, ait, pingendi artifex vultum alicuius, & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signaret, & signato iam, consummatoque simulachro, manus alius inferret, vt iam formata, iam picta, quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis, & iusta indignatio videretur. Tu existimas te impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciam? Dei artificis offensam? & multa quæ sequuntur. Ambr. etiam contra easdem. Hinc, ait, illa vitiorum incentiua nascuntur, vt quæsitis coloribus oratione depingant, dum viris displicere formidat, & de adulterio vultus, meditantur adulterium castitatis, quanta amentia hic effugiem mutare naturæ, picturam querere? & dum verentur maritale

ffale iudicium perdiderunt suum, & alia quæ vehementi dictione persequitur.

Sed etiam videndum quomodo triplici hoc genere vtendum, quod ex eorum inter se differentia facile apparebit; differunt enim vsu, materia, & dictione: Primò, vsu, quia submissum genus in probando, moderatum in delectando, vehemens in flecendo vsurpatur. Secundò, Materia, quia gratie rebus magnis ferit, infimum tenuibus, moderatum mediocribus. Tertio, Dictione, quia genus dicendi submissum requirit sententias acutas, crebras, eruditas, perspicuas, verba propria & communia, non multas figuras vel amplificationes, iuncturas, & periodos solutas ac breuiore, dictionem facilem ac dilucidam, pronuntiationem modestam, & distinctam, actionem, non illam quidem vehementem, sed non frigidam, verum sicut in re seria loqui solemus. Genus sublime exigit sententias graues cum emphasi, verba grandia, metaphoras illustres, Epitheta magnifica, compositionem aliquanto longiorem, figuras quæ seruiunt amplificationibus, & affectibus excitandis, vt sunt interrogationes, exclamationes, requirit actionem vehementem, vocem accommodatam rerum grauitati, vel indignitati; Genus moderatum inter vtrumque medium est; requirit sententias non sublimes, non infimas, sed mediocres verba suauia, ornatum & actiones, & omnia moderata. Illud etiam notandum, hæc tria dicendi genera in eadem concione intermiscenda esse ferè semper; ita vt in graui genere oranti, necesse sit interfere aliquam temperatè & submissè dicta, præsertim initio, vt ea quæ dicuntur granditer, ex eorum fiant comparatione grandiora, & tanquàm vmbri luminosiora reddantur. Neque verò diu potest ferre Auditor, si longa texatur oratio in vehementibus affectibus, quã obrem recurrendum est ad moderatum dicendi genus, vt rursus ad grande redeatur, & varietate dicendi non solum delectetur, sed etiam trahatur animus ad id quod suadet oratio. Qui igitur parat concionem reputet secum, qua in parte debeat vti genere demisso, vbi etiam moderato, vbi sublimes, eãque partem, vbi agendum demissè est, dilucidè cum aliquo acumine tractet, vbi moderatè, paulo amplius ornare poterit; cum verò granditer dicendum, quæret, quæ inuent ad vehementes motus: quòd si verba occurrant ornata, illa ex rerum & sententiarum grauitate nascantur, magis quàm arte, ita vt auditor non distrahatnr animus a rebus ad verba, sed potius a verbis feratur ad res. At cum in vitium ducat culpa: fuga si ca-

M m ret

Inter hæc tria genera discrimè triplex.

Hæc tria genera miscenda.

ret arte, affueſcat etiam in his tribus generibus ita ſe exerce-
re, vt dum ſublime vult tenere, non efferatur in turgidum &
inflatum, videtur enim hoc vitium affectare, ſed non habere
grauitatem dicendi; Dum moderatum contendit aſſequi duo
caueat vitia; alterum ne ſit genus dictionis diſſolutum ſine ſtru-
ctura vagum & fluctuans; alterum ne ornatu nimio laſciuiat, &
pigmentis inanibus eneruetur. Denique in demifſo genere vi-
deat, ne humi repat exiliſque, & ieiuna dictio ſit, neue potius
ſermo plebeius, quam perſonæ grauſ oratio.

Eloquentio emendata & dilucida. Cap. XI.

Li. 8. c. 10.
Eloquentio-
nis quadru-
plex virtus.
Puritas ſer-
monis.

Eloquentio a it Fab. quadruplici virtute debet veſtiri, ſcilicet vt ſit emendata, dilucida, ornata, & apta; quibus qua-
tuor vitia contraria ſunt; barbarum, obſcurum, inornatum,
ineptum. Pura & emendata erit, qua Grammaticorum præce-
ptis conueniat, & verbis textatur lingua, qua vtimur commu-
ni vſu, receptis. Hæc autem cura negligenda Chriſtiano Orato-
ri non eſt, ne ſi inquinatè loquatur, ac barbarè, vel contemna-
tur, vel riſum aliquando moueat, vbi non debet: ſed cura ſit mo-
derata: Oportet proprietatem ſermonis, & vſum communem
non reconditum, & putidum conſectari: Neque velim Conci-
onatore noſtrum occupari in lectione impudicorum librorum,
& Poetarum, & admiranda militarium ſucceſſuum ludibria
deſcribentium, vt verba ſelectiſſima exquirat, imò monendus
eſt, ne det occaſionem auditoribus ſuſpicandi tales ſcriptores
leues, & minus pudicos ab eo tractari. Satis erit ex libris pijs,
qui in manu ſunt omnium, obſeruare linguæ vim ac proprietatem,
nec erit exercitatio inutilis aliquid in patrium ſermonem
ex latino conuertere. Sermo naturalis omnium ſententia valde
ad perſuadendum accommodatus eſt: ſed quantopere decli-
nanda ſit in toto Euangelicæ eloquentiæ genere, affectationis
ſuſpicio, ſatis alibi eſt dictum, nec diſplicet inculcare. Deinde
claritas, ac diluciditas in tota oratione, & maxime in docen-
do peculiari ſtudio eſt à Concionatore curanda. Ariſtoteles
hanc primam virtutem orationis ponit, & ratio eſt euidentis,
nam ideo ſermo eſt homini datus, vt ſenſa animi ſui alijs aper-
riat: quare niſi ſermo intelligatur ſuo ſine carebit. Quod ſi pri-
ma ac ſumma orationis virtus eſt perſpicuitas, quis non videt
quam ſit vitioſa ſi egeat interprete? Auguſt. Quid prodeſt, in-
quit, loquutionis integritas quam non ſequitur intellectus au-
dicentis,

Diluciditas.

4 de Doct.
Chr. c. 10.